

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Caroli Scribani E Societate Iesv Medicvs Religiosvs De Animorvm Morbis Et Cvrationibvs

Scribanius, Carolus

Antverpiæ, 1618

XXII. Negligens institutio nouitiorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46194](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46194)

cui præest, quàm sanguini & potentia de-
bere. prima proinde semper cura indolis
& ingenij sit, postrema omnino opum,
nobilitatis, sanguinis, amicorum: quæ
ornamenta si nuda sint, omni ingenio vi-
duata, reliquisque animorum præsi-
dituta, numquam Religioni ascriben-
dos censeo.

Non facilè denique admittendi, de qui-
bus merita dubitatio moueri posset; imò
non admittendi quamdiu iustæ dubita-
tionis metus subest.

Plures in omni admissione in consilium
vocandi, quo certius aliquid statuatur, ne-
que vnus potius Superioris affectu, quàm
plurium sententia res peragatur.

CAPVT XXII.

Negligens institutio nouitiorum.

A Qua ferè vniuersa Religionis habi-
tudo bona nascitur. cum plurimùm
reliqua omnis ætas ab illorum recta pra-
uaque institutione pendeat. ab hac enim
in omnem profutura nocituraque æta-
tem documenta petuntur: fundamenta
namque hinc mittuntur totius ædificij spi-
rita-

K

rita-

ritalis. quibus perperam iactis, quid nisi reliquorum ruina timenda est?

Et sanè prudenti hîc opus architecto: qui magna solertia soli naturam serius diligenſque scrutator examinet. neque enim omnis fert omnia tellus, nec paria fundamenta omne solum desiderat. malignum hîc & superſtruendis ceſſurum molibus; altè proinde fodiendum, donec ad ignaram ligonum virginem adhuc terram deueneris. qua si deſtituaris, denſe impactis ſudibus ſuperanda firmandaque malignitas eſt. Nihil eſt quod non ars laborque vincant: etiam in mediis fluctibus & mari æternaturæ exurgunt moles tantum industria, labor, prudentia poſſunt. alibi fodientium votis terra reſpondet, nullis ceſſura ponderibus: aliquando nec foſſionibus opus, arbitreris è viua rupe aut ſolido ſaxo compactam.

Imitabitur deinde noſter inſtitutor agrorum cultores. non omne ſtatim ſemen credet omnibus. ſoli conditionem ſolers inueſtigator perſcrutabitur. Hîc neſcio qua naturæ benignitate ne proſciſſa quidem gleba, ſparſa leui manu ſemina in diguitem meſſem ſurgunt; ibi vomere & ligonibus altè proſcindenda, ſudoribusque madidanda eſt; alibi ſatis eſt ſupremam
super-

superficiem leui manu retexisse; non vno loco nullus labor, industria nulla satis est, stercorandus ager, calce etiam ac intersparso cinere iuuandus: vt horum æstu frigus ac innatum quoddam gelu colliquescat. etiam ignibus vincenda sterilitas, & non nisi flammis fœcunditas speranda est. adeò non solum ferrum fertilitati sufficit.

Hic aliquando silua stetit? secanda est. nec satis est. maior in radicibus lucta est; euellendæ sunt. nec hoc satis est, altè plerumque iacent, & sparsa hinc inde semina nouam siluam minantur. ignes admouendi sunt. Ibi vepribus, vrticis plena sunt omnia, & nescio qua naturæ prauitate, etiam bona semina in lolium degenerant. assidua hinc & indefessa opus solertia & cura est, sæpe vertendum solum, ac in ipso quasi semine elidenda prauitas. sanè vt primū se ostenderit, eruenda est. & multorum tamen sæpe hic annorum labor est. nusquam proinde indormiendum, donec labori malignitas cesserit, & neglecta primorum annorum semina, infatigata contentis industria excusserit. Alibi perpetua quasi rudera & saxa, vt profeminata studio credas, fœcunditati impedimenta iniiciunt. eruenda sunt. nec desistendum

donec frequentibus altè fossionibus per-
purgaueris solum, vt, si non omnis tolla-
tur, rarior iam lapis sit, à cuius densitate
nulla sementis boni suffocatio metuenda
sit. Nec rarò nimio humore peccat solum.
frustra messem speres natante semine.
hinc inde proinde per varios aque ductus
aliò flectēda aqua est. Nimia etiam inter-
dum ariditate peccat ager : vt frustra co-
natum adhibeas in tam arenti solo, asti-
busque quibusdā suis siue à natura con-
genitis, siue aduentitiis, emedullato. fre-
quentes proinde hīc densæque fœcundæ-
que cælo nubes pluuiæque votiuis cali-
disque precibus exorandæ ; aut prudenti
solertia, è vicinia, aut remotiore etiam
loco torrentes euocandi, flumina dedu-
cenda. paria in leuiori ac arenoso solo ad-
hibenda: validis stercorationibus ac aque
ductibus leuitas corrigenda erit.

Eadem in ingeniorum cultura euenire
consueuerunt. Hīc saxosa inuenies inge-
nia, dura, & quæ culturam aspernentur,
quæ fortiter resistent monitis, quæ non
facile cedant, quæ valide adhærescant se-
mel conceptis, quæ vsu & iudicij sui con-
suetudine callū obdixerūt ad aliena con-
silia. bene sperare possumus quamdiu non
coaluerunt hæc saxa, & abierunt in ru-
pem.

pem. quamqum & hanc non tam ferro
quàm mollioribus euincas. ita ingentia
saxa ab elementorum molliſſimo exedun-
tur. frequentibus proinde paternisq̄ue
monitis vincenda ac emollienda hæc pe-
c̄tora sunt, maximeq̄ue amoris diuini in-
centiuis, quibus ferè ſaxeæ hæc mentes
tanquam ignibus cera, ſole niues colli-
queſcunt.

Ibi arentes animas & tanquam omni
meliore ſucco emedullatas reperias, à ſa-
culi æſtu ambuſtas; quas virtutum ſucco,
frequentiq̄ue cæleſti rore orationibus e-
uocato prudens rigator humectabit, po-
tiſſimè verò frequentibus per diem iacu-
latoriis orationibus. qui vbi virtutum pau-
latim delicias deguſtauerint, proni auidi-
q̄ue in eas ferentur; omniſq̄ue noxius ca-
lor à cæleſti pluuiâ orationum robore eli-
cita extinctus, marceſcentem animam foc-
cundo ſucco beabit.

Alibi ſilueſcentem vitiorum varietate
ac multitudine mentem naetus, non tota
ſtatim nemora exſcindes, ſed carptim ſin-
gula excaudicabis. quòd ſi molli manu
vincere ſoli improbitatem non poſſis, ad
ferum & ignes descendes; ita tamen vt
ferum & ignes vltro depoſcat qui pati-
tur; gaudeatq̄ue non ignibus & ferro, ſed

sperata ex his valetudine & fecunditate
successura.

Quòd si torrentibus fluminibusq; inna-
tauerit alius, totumque apertis faucibus
elementum biberit, aut sæculi absorptus
fluctibus ægrè lassum caput extulerit; au-
xiliarem supponet dexteram, vndisque
ereptū pericula docebit, terrebit, vt, dum
discrimina ipse sua senserit, exhorrescat
fatuos suos conatus, improuidos ausus,
stultos prolapsus, morte mortemque se-
cuturis æternitatibus in metum & fugam,
& meliorum cogitationem propositis.

Si quem temerario ausu per rupium
montiumque vertices decurrentem, per-
que saxorum decliua audaci conatu re-
ptantem consecutus fuerit; ingentia of-
tendet præcipitia, prolabentium nume-
rum, primorumque quorumcumque san-
guine nobilitata saxa, infames mortibus
rupes, vt mirari primò discat impruden-
tes sperata per abrupta hæc gloriæ ausus,
tot exemplis nequidquam antè edocuis.

Primò proinde instructor naturæ cu-
iusque, ingeniorum iudiciorumque con-
ditionem perscrutabitur, dispicietque sin-
gula peritorum medicorū more. cogno-
uisse, propè vicisse est. vt longè maxima
difficultas in morborum ac constitutio-

nis

nis cognitione sit. medicamenta ad manum sunt, plurimus ferè error in ignoratione mali est. accedat cognitio, & spes summa elucet valetudinis bonæ. ita etiam præuisa damna fugam concedunt, inopinata ignaros obruunt. vt autem ingens ingeniorum morborūque animi discrimen est, ita & medicamentorum esse debet. *Ex corporalibus*, Hieronymo monēte, confideranda *spiritualia* sunt. *alius velox est pedibus, sed non fortis manu. ille tardus incessu, sed stabilis in prælio est. hic pulcrum habet faciem, sed rauca vocis est: alius tetram, sed dulci modulamine canit. illum ingeniosum, sed obliuiosum: hunc memorem, sed tardi videmus ingenii.* addit Gregorius: *Hoc omnipotens Deus agit in cordibus hominum, quod facit in regionibus terrarum. Poterat namque vnicuilibet regioni fructus omnes tribuere: sed si vnaqualibet alterius regionis fructibus non indigeret, communionem cum altera non habuisset.* Audeo dicere, maius longè ingeniorum quàm terrarum ac corporum discrimē esse, vt maiore, in his industria ac prudentia opus sit, quo & sperati fructus & pericula maiora sunt.

Discat proinde morum magister ingenium cuiusque. qua in re varia dexteritate opus erit. quædam ab ipso nouitio in-

4K

uale-

Lib. i.
adu.
Pelag.

Hom.
10. in
Ezechi-
elem.

ualetudinē suaque omnia tanquam medico prodente intelliget, quædam à sociis cognoscet, quædam è recreationibus hauriet, alia longa obseruatione ac experientia discet, versando sibi commissum in omnem partem, laudibus, obiurgationibus, pœnitentiis, præmiis: variarumque propensionum adiungat socios. hîc restringat, ibi quædam concedat, aliàs arctè reprimat, nonnunquam remittat habenas. committat etiam interdum aliquid prudentiæ ipsius, omnia interdum neget, ac, cum propensioni aliquando illius laxauerit habenas, tum contraria omnia propensioni imponat. seuerè etiam interdum habeat, molliùs deinde, iungatque aliqua sibi familiaritate, iterumque ab ea secludat. sæpe paternè agat, ac medici hinc inde personam induat, plerumque suauioris, rigidioris interdum, vt in omnem omnino partem tironem suum vertat. assuescat duris, vt horum consuetudine delectetur asperioribus, & gaudeat difficilioribus cum familiaria illa sibi fecerit; induatque veteranos animos, quibus à vulneribus & sanguine generosum incalescit pectus. detque operam, vt non tam ipse asperiora imponat, quam à nouitio vltro deposcantur. quæ mitiget tamen, & ab

vl-

ultroneis hisce aliquid demat, & leniora ac minora petitis concedat.

Vbi verò ingeniorum hunc agrum variè exercitum cognouerit; impedimenta antè omnia remoueat, saxa temere ac improuidè iactata, aut nata, intersparfa zizania, prauarum consuetudinum noxias radices, & quidquid aut ingenitum aut prauis feminis superiectum est.

Purgata dein variè à noxiis area, solidas virtutes seminet, quas assidua cura à nocituris tueatur. Orationis ante omnia studium primas partes occupet. assuescat illi nouitius, maximè meditationi, in qua ea primò pertractet quæ timorem incutunt, validoque iniecto metu à peccatis terrent, morte, æternaturisque pœnis, iudicii que horrore proposito; transeat deinde ad virtutum prouocatiua, Christi Sanctorumque vitam documenta, consilia; ad amorum denique incentiua, cælorum præmia, gaudia, nunquam perituram gloriam. Frequentibus deinde per diem aspirationibus mentem pascit, & contra aduersa firmet; binis etiã per diem feriis conscientie discussionibus, in quibus nihil intactum relinquat, nihil inmendatum.

Plus tamen mortificationi studeat, plusque

K 5

que

que operæ & temporis huic concedat, vt à qua maius momentum pendeat. certius enim hac firmanur animi, solidius roborantur, & contra aduersa parantur: cum intima animi cultura ab hac pendeat, cuius auxilio rudera & prauorum habituum radices & fibræ, & naturæ malignitas, & superiacta zizania euelluntur, ac tanquã scopis euerruntur, tota que interior area ferendis hauriendisq; virtutibus aptatur, vt nullo iam labore optima queque semina tuto certoque mittantur, centuplaq; foeneratione dominum suum beent. Et fanè sine hac frustra quocumq; conatu virtutem in seueris. quæcunque enim nobilissima licet semina scruposo ruderosq; solo, zizanii que improborum que affectuum pleno immiseris; nequidquam speres. neque enim aut radices agent, aut exurgunt in culmum, aut emergunt in fruticem; sed in semine suo occidunt, aut in herba suffocantur: vt nec sola cælestis pluuia, nec pinguior stercoratio, nec vigilans cura sufficiat. Eruderanda primò prudenti valida que manu noxia sunt, & proscindenda quaqua parte, duris que ligonibus, securibus, vomere secanda terra, ac quasi refingenda est, meliori que semini parãda. quibus peractis ad diuinorũ

amo-

amorum ignes accedat instructor; nec magno molimine in ingentes excreſcent flammæ. purus enim hic iam ignis eſt, pulſo prauorum habituum æſtu, ſoluta- que glaciæ ac gelu, tepore languoreque fugato. Hinc eſt illud Magni Gregorij, *Pæſtor.*
Jeremia miſſo ad prædicationem dicitur, Ec- p. 3. c. 35.
ce conſtitui te hodie ſuper gentes & ſuper re- gna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas & diſſipes, & adifices & plantes. quia niſi prius per- uerſa deſtrueret, adificare utiliter recta non poſſet: quia niſi ab auditorum cordibus ſpinas vani amoris euelleret, nimirum fruſtra in eis ſanctæ prædicationis verba plantaret.

Moribus etiam ſub initium formandis inuigilet instructor. exuant prauos, ſæcu- lares, vanos; induant modeſtos, maturos, religioſos. oculi in primis domandi, ac tanquam iniecto freno cohibendi, ne in omnem partem excurrant, ne nocitura hauriant, ſtatione ſua contineantur, ac quodam quaſi aggere claudantur, verecun- da quadam deiectiõne, rara eleuatione, aut curioſa circumſpectiõne: manus con- tineantur, non indecorè protrudantur, nec in frequenti motu verſentur: non ia- ctentur brachia, aut longiùs protrudan- tur: inceſſus ſit conſtans & moderatus, qui nec lentitatè ignauiam deſignet, nec ci-
ta-

tatiore progressu incompositam mentem testetur, nec in variam partem libratus fastum denotet: totaque corporis compositio erecta, capite modicè subsidente: nihil denique, quod sæculum sapiat, quod aulæ mores, quod iactantiam & fastum, quodue nimiam aut amœnitatem, aut trucem seueritatem vultu præferat. ad verecundam honestatem, & in comitate ac benignitate maturitatem omnia componantur, omni leuitate, vanitate, effusaque lætitia sæculū redolente eliminata.

In verbis seria maturitas, præcogitata dicitio, ad moderatam tarditatem quam ad celeritatem pronior; vt nihil poenitendum elabatur, nec lingua mentem, mens linguam præueniat, exulet profusior risus, verbaque risum prouocantia, diçteria, sarcasmi, acerbior prolocutio, vanarum rerum narrationes, & quidquid sæculum suum loquitur.

Assuescant piis colloquiis, omnemque fermocinationem diuinis condire rebus. læta tristibus, tristia lætis miscere, mœretes solari, prodigè effusos moderari morte proposita, dubio euentu, incerta futurorum consecutione. honores opesque sæculi huius cum alterius vitæ, principum magnorumque studia beneuolentiamque
cum

cum Dei Sanctorumque cælo ascripto-
rum, peritura cum æternis, momentanea
cum perennaturis, terrena cum cælesti-
bus componere. Extollitur aliquis prospe-
ris? opponat aduersa. deprimitur aduersis?
erigat spe meliorum. paupertate oppri-
mitur? cælorum ostendet opes. proscindi-
tur calumniis? melius esse doceat inno-
centem quàm nocentem pati. habeatque
ad manum vtriusque fortunæ exempla,
quibus aut erigat aut deprimat, & intra
modestix terminos hospitem suum con-
tineat.

Remedia.

A Vigili Superioris cura petenda sunt.
qui si certò sibi seriæ institutionis
nouitiorum momenta proposuerit, sibi-
que persuaserit ab hac vna totius Religio-
nis spem omnium maximam, vitamque
ac interitum pendere; pulsa ignauia ad se-
dulam se institutionem accinget.

Quòd si pergat in socordia, molestia-
rum ac laborum pertæsus, alteri muneri
admouendus erit, in quo minore Religio-
nis detrimento versetur.

Inuigilandum deinde vt qui præest,
nò nuda pietate ac religionis zelo, sed pru-
dentia in primis instructus sit: cum plus
sæpe

sæpe momenti à prudenti quàm à sola pia directione pendeat. Prudens sanè director, qui singulorum naturam altitudine quadam mentis, seriatimque solerti que indagatione penitus intraspexerit; non facile à recto bonoque aberrabit, aut commissos sibi in errorem ducet, aut ad præcipitia adiget, aut ad extrema & pœnitenda impellet. scit consilia, monita, remedia naturæ singulorum accommodare, molliaque asperis pro cuiusque ingenio temperare. at pius prudentia destitutus, qui feruore quodam animi eadem omnes vias ducit, eodemque omnium morbis medicamento medetur; & peccabit grauitè, & pro medicamentis non rarò venena porriget, in multorum interitum abitura. que enim vni in vitam, alteri in mortem sunt, & è non malis pro varia valetudinis conditione toxica bibuntur. neque vllus error grauior est quàm in spiritali institutione directioneque iisdem omnes in omni re disciplinis instituere, iisdem mederi modis, cum pugnantes naturæ morbi que pugnancia remedia deposcant. Euenit enim in ingeniorum tractatione quod in corporum curationibus; in quibus prima præscribendorum cogitatio à constitutionum varietate petenda est. in qua

qui peccat, mille se erroribus inuoluit, & pro profuturis interimentia propinabit. Pius sit instructor, orationis antè studio excultus, magis etiam mortificationis; vt dux ipse suis ad omnem virtutem sit, plus- que exemplo quàm verbo instruat; habeant in eo, ac in omni actione verboque ipsius nouitij quod tutò imitentur. à prudentia verò siue illa naturali, siue cælo concessa quàm instructissimus sit. adeò vt si votis hîc agendum sit; minus in institutione à solida magnaque prudentia cum moderata pietate, quàm à magna pietate prudentia destituta periculi videatur.

